

Obok wielu wygłoszonych referatów, uczestnicy konferencji mogli również zapoznać się z przygotowanymi posterami naukowymi. Studentki Martyna Mazalewska i Emilia Lisek przedstawiły cztery zagadnienia: *Przesłanki formalne zawarcia małżeństwa w prawie polskim*, *Prawo małżonka do korzystania z mieszkania współmałżonka*, *Rozwód i jego skutki prawne*, a także: *Zawarcie małżeństwa cywilnego poza lokalem USC*. Joanna Jędrak przygotowała pracę na temat: *Przyczyny stwierdzenia nieważności małżeństwa*, a Karolina Wyzlic poświęciła swój poster zagadnieniu: *Dokumenty Stolicy Apostolskiej na temat małżeństwa i rodziny (1983-2016)*.

Po zakończeniu obrad w pięciu panelach uczestnicy zgromadzili się o godzinie 14:10 na wspólnym podsumowaniu wystąpień prelegentów oraz owoców dyskusji. Każdy z przewodniczących obrad po krótko omówił tematykę wygłoszonych referatów, a także zasygnalizował najciekawsze ze zgłaszanych postulatów. Podsumowując konferencję, ks. prof. zw. dr hab. Ryszard Sztuchmiller zwrócił uwagę na potrzebę nieustannego pochylania się nad zagadnieniem małżeństwa i rodziny w perspektywie interdyscyplinarnej. Znaczenie postulowania istotnych zmian do prawa, które warunkuje funkcjonowanie małżonków w Polsce, podkreślał prof. dr hab. Jerzy Krzynówek. Dziękując za liczne uczestnictwo prelegentów i słuchaczy, wyraził nadzieję, że wkrótce będzie możliwe kontynuowanie naukowej refleksji o małżeństwie na kolejnych konferencjach. Szczegółowe omówienie prezentowanych zagadnień będzie można znaleźć w przygotowywanej przez Organizatorów monografii oraz na łamach Kortowskiego Przeglądu Prawniczego.

„Studia Elckie” 18 (2016), nr 2

KS. KRZYSZTOF SMYKOWSKI*

Sprawozdanie z VI Ogólnopolskiego Sympozjum Religioznawczego pt. „Zwierzęta w systemach religijnych”. Warszawa, 18 marca 2016 r.

W społeczeństwie współczesnym wzrasta zainteresowanie tematyką zwierząt. Ludzie interesują się nie tylko ich anatomią czy fizjologią, lecz także podejmują refleksję nad ich statusem ontologicznym czy wręcz próbują sformu-

* ks. dr Krzysztof Smykowski – asystent Katedry Bioetyki Teologicznej w Instytucie Teologii Moralnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; e-mail: ksmyskowski@kul.pl

łować własne obowiązki względem nich. To zjawisko stało się u podstaw idei VI Ogólnopolskiego Sympozjum Religioznawczego pt. „Zwierzęta w systemach religijnych”, które zostało zorganizowane przez Koło Naukowe Religiołogów UKSW. Odkonano je 18 marca 2016 r. w Warszawie.

Otwarcia konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Jarosław Różański (UKSW). Wskazał, że rola zwierząt jest podwójna. Ze strony podmiotowej współtworzą one doktrynę religijną. Można mówić także o wymiarze przedmiotowym poprzez refleksję nad relacją systemów religijnych wobec istot żywych.

Sympozjum zostało podzielone na trzy sesje. W ramach pierwszej zostały wygłoszone trzy referaty. Prelekcja „*Panujcie nad rybami morskimi i nad ptactwem niebios, i nad wszelkimi zwierzętami, które się poruszają po ziemi!*” (Rdz. 1,28). *Stanowisko wobec zwierząt w teologii prawosławnej* została zaprezentowana przez mgr. lic. Krzysztofa Kuderskiego (ChAT). Zauważył on, że w świetle teologii prawosławnej wszystko zostało stworzone dla człowieka. Początkowo ludzie wraz ze zwierzętami wychwalili Boga. Zmianę przyniósł grzech. Odtąd człowiek przestał widzieć w zwierzętach przyjaciół. Stały się one mu obce i wrogie. Myśl prawosławna sprzeciwia się postrzeganiu zwierząt jako rzeczy. W jej niektórych nurtach jest obecny postulat ascetycznego powstrzymania się od spożywania mięsa i przyjęcia postaw pełnych miłości.

Ks. dr Krzysztof Smykowski (KUL) wygłosił wykład *Zwierzęta w myśli kanonicznej i teologicznomoralnej przelomu XIX i XX wieku*. Wskazał, że teologowie moraliści chętnie zajmowali się tą tematyką. Najbardziej rozbudowane są ich rozważania dotyczące nabywania prawa własności. Podejmowali oni także kwestie dręczenia zwierząt, stanowczo je potępiając. Obawiając się jednak przyznania zwierzętom praw, a co za tym idzie zrównania ich statusu ze statusem ludzi, wskazywali, że znęcanie się nad istotami żywymi stanowi grzech przeciwko samemu człowiekowi jako niewłaściwe korzystanie z prawa własności. Nowe perspektywy dla rozwiązania tego zagadnienia przyniosła dopiero współczesna koncepcja praw zwierząt w sensie analogicznym.

Prelekcja *Zwierzęta we współczesnej kulturze chrześcijańskiej. Paradygmat miłosierdzia* została wygłoszona przez mgr Grażynę Stanek-Czerny (Akademia Ignatianum). Odwołując się do nauczania współczesnych teologów reprezentujących różne denominacje chrześcijańskie, opisała paradygmat Bożej hojności, który stanowi dla człowieka moralny obowiązek. Panowanie oznacza bowiem w gruncie rzeczy służbę. Refleksja zakończyła się przywołaniem działalności organizacji Catholic Concern for Animals i jej postulatów dotyczących wprowadzenia drobnych zmian w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*.

Druga sesja rozpoczęła się od wykładu *Zwierzęta w religii Starożytnych Egipcjan*, który wygłosił ks. dr hab. Leonard Fic, prof. UKSW. Ten system religijny uznawał jedność i świętość życia. Egipcjanie mieli zatem obowiązek powstrzymywania się od czynienia krzywdy. Swoje domostwa dzielili oni ze zwierzętami, do których należały przede wszystkim kot, pies, małpa i gęś. Cza-

sem spotykano także węże, hodowano karpie, gazy i lwy. W towarzystwie człowieka dożywały one wieku sędziwego, były leczone w czasie choroby i oplakiwane po śmierci. Wierzono, że odchodziły do krainy zachodniej.

Dlaczego Allah stworzył zwierzęta? – *zoologia w ujęciu islamu* była tematem wystąpienia dr hab. Aldony Piwko (UKSW), która dokonała ogólnego wprowadzenia. Wskazała, że zwierzęta są podległe człowiekowi. Będąc dla niego użytecznymi, mają mu służyć. W islamie nie jest powszechna przesadna troska i dbanie o zwierzęta. Wyjątkiem w tym zakresie jest wielbłąd.

Ks. dr hab. Tomasz Szyszka (UKSW) podjął temat *Rola zwierząt w religijności andyjskiej*. Przedmiotem jego refleksji były wierzenia ludności żyjącej w trudnych warunkach na terenach ubogich ekosystemów na wysokości 3500-4000 m n.p.m. Cechuje ją niebywała zdolność obserwacji świata, co umożliwia zabezpieczenie własnej egzystencji. Przyroda pełni rolę medium umożliwiającego komunikację z innymi rzeczywistościami. Wśród zwierząt szczególną rolę odgrywa kondor (łącnik nieba i ziemi), lama (symbol łagodności i siły woli) oraz wąż (łącnik ziemi i świata podziemnego).

Mgr Sylwia Jankowy (UWr) wygłosiła wykład *Zwierzęta w kulturze żydowskiej*. Podkreśliła, że Biblia jest pełna wezwań do troski o zwierzęta, które towarzyszą człowiekowi. Może on zaspokajać swoje rozumne potrzeby, co wyraża się w pozyskiwaniu mięsa i skór. Podział zwierząt na czyste i nieczyste jest wyrazem woli Boga, który nie życzy sobie, by człowiek spożywał istoty agresywne czy padlinożerne. Refleksja zakończyła się podjęciem zagadnienia uboju rytualnego. Stanowi on prawo zwierzęcia, by skrócić cierpienia. Cel ten jest realizowany podczas tzw. tradycyjnej metody uboju. Współczesne praktyki przemysłowe mają jednak niewiele z nim wspólnego.

Islam wobec zwierząt – kult i etos był tematem wystąpienia mgr. lic. Mariusza Maciaka (UKSW), który w skupił się na analizie źródeł islamu, czyli Koranu i tradycji. Wskazał, że niektóre sury noszą nazwy zwierząt. Podkreślił istnienie hierarchii stworzeń, które uwielbiają Boga. Są one darem i znakiem Miłosiernego, a humanitarne podejście względem nich stanowi obowiązek muzułmanina. Prelegent wskazał, że niektóre zwierzęta są bohaterami opowiadań koranicznych (wąż, przepiórki, ryby, pająk, mrówki, dudek). Opisał także ofiary składane ze zwierząt (owce, bydło, wielbłądy).

Mgr Sylwia Mazurek (UKSW) podjęła zagadnienie *Zwierzęta święte w hinduizmie*. Wskazała, że istnieje wieloraka relacja. Zwierzęta towarzyszą bóstwom. Najważniejszą rolę odgrywają krowy, od których pochodzą uświęcone substancje: mleko, ser, masło klarowane, nawóz i mocz. Ochrona tych zwierząt jest wpisana do konstytucji. W praktyce jednak każdy region kieruje się własnymi zwyczajami.

W ramach ostatniej sesji zostało wygłoszonych pięć referatów. Mgr Magdalena Rzym (UKSW) podjęła temat *Religijne podstawy wegetarianizmu*. Świadome wyrzeczenie się spożywania mięsa ma motywację religijną w religiach Dalekiego Wschodu. Jego przesłankami jest *ahimsa* (niekrzywdzenie),

sansara (kołowrót narodzin i śmierci) i *karma* (prawo przyczyny i skutku). Prelegentka starała się także odpowiedzieć na pytanie, czy w chrześcijaństwie możliwa jest religijna motywacja wegetarianizmu. Podkreśliła, że przemoc wypływa z grzechu, który łamie harmonię. Odwołała się także do idei pokoju mesjańskiego. Wskazała ponadto na to, że Ojcowie Kościoła i członkowie niektórych zakonów powstrzymywali się od spożywania mięsa nie tylko ze względów ascetycznych, lecz także z chęci przywrócenia utraconej przez grzech harmonii.

Wykład *Wrózenie z zachowania ptaków w starożytnej Grecji i Rzymie* wygłosiła mgr Katarzyna Kleczkowska (UJ). Wskazała, że wrózenie było czymś powszechnym w starożytności. Opierało się na założeniu, że bóstwa przez zjawiska przyrody chcą przekazywać wiedzę. Szczególna była rola ptaków, które były uważane za pośredników pomiędzy sferą bóstw i ludzi. Obserwowano przede wszystkim orły (symbol Zeusa), sokoły (symbol Apollina) i sowy (symbol Ateny).

Niejako kontynuacją tematu był wykład *Wrózenie z wnętrzości zwierząt u Etrusków* mgr Edyty Dzwonkowskiej (UKSW). Punktem wyjścia było przekonanie, że bóstwa nauczyły ludzi pewnych czynności (wrózenia, składanie ofiar). Wrózenie opierało się przede wszystkim na pojawieniu się ptaków i analizie wnętrzości zwierząt złożonych w ofierze. Szczególne zainteresowanie kierowano ku wątrobie (hepatomancja). Wierzono, że poszczególne obszary tego narządu odpowiadają siedzibom bogów.

Maciej Grzelczyk (UJ, UAM) wygłosił wykład *Symbolika zwierząt we wierzeniach ludności Sandawe z rejonu Kondoa w Tanzanii*. Przedmiotem jego analiz była sztuka naskalna, której korzenie sięgają ok. 27000 przed Chrystusem. Ostatnie znane malowidło powstało w 1964 r. W omawianej religii szczególne miejsce zajmują pszczoły, które są uznawane za zwierzęta święte. Istotna jest także rola lwów, antylop i góralców.

Ostatnią prelekcję *Animalistyczne elementy w symbolice nowych ruchów religijnych na przykładzie semiotyki faunistycznej Kościoła Scjentologicznego* zaprezentował mgr Sergiusz Anoszko (UKSW). Odwołując się do modelu Perce'a, wskazał, że archetyp uzewnętrznia się przez sferę symboli, wśród których szczególną rolę odgrywa symbolika zwierzęca. W Kościele Scjentologicznym dominują obrazy węża (symbol mądrości), skarabeusza (duch, który się odraździ) i mewy (duch unoszący się nad organizacją morską). Obrazy te w znacznej mierze nawiązują do mitologii starożytnych.

Kolejna już konferencja była nie tylko okazją do wymiany poglądów, ale też doskonałą sposobnością do wzajemnego poznania i integracji środowiska polskich religioznawców. Wygłoszone referaty stały się podstawą dla ożywionej dyskusji, która toczyła się nie tylko w sali konferencyjnej, ale także w rozmowach prywatnych.